

"ARAB TILI DIALEKTLARI: LINGVISTIK XILMA-XILLIK"

Maksumova Inoyatxon Vahidulla qizi

Alfraganus universiteti " Filologiya fakulteti"

Arab tili yo'nalishi 2-kurs talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.13861648>

Annotatsiya: Maqolada arab tilining turli dialektlari va ularning lingvistik xilma-xilligi tahlil qilinadi. Arab tilining turli mintaqalardagi dialektlari bir-biridan sezilarli farqlanib, bu tillar mintaqaviy, madaniy va tarixiy omillarga bog'liq ravishda shakllangan. Maqolada dialektlarning rivojlanish jarayoni, asosiy dialekt guruhlari va ularga ta'sir qiluvchi omillar batafsil yoritilgan. Dialektal xilma-xillikni o'rganish arab tilining boy madaniy va lingvistik merosini ochib beradi.

Kalit so'zlar: Arab tili, dialekt, lingvistik xilma-xillik, Mag'rib, Mashriq, Khaliji, Misr, tarixiy rivojlanish, mintaqaviy farqlar.

Kirish: Arab tili dunyodagi eng keng tarqalgan tillardan biri bo'lib, u butun arab dunyosida turli xil dialektlarda so'zlashiladi. Tarix davomida arab tili turli madaniyatlar va geografik hududlar bilan o'zaro ta'sir ko'rsatib, bir qancha mintaqaviy lahjalarga bo'lindi. Arab tilining bu xilma-xilligi tilshunoslar uchun katta qiziqish uyg'otadi, chunki bu dialektlar tilning rivojlanish jarayonlarini va ularning qanday shakllanganligini ko'rsatadi. Ushbu maqolada arab tilining dialektlari va ularning lingvistik farqlari, ularning mintaqaviy va madaniy ta'siri tahlil qilinadi.

Asosiy qism:

1. Arab tili va uning tarixiy rivojlanishi

Arab tili qadim zamonlardan boshlab Shimoliy Arabiston hududlarida shakllangan. Islomning paydo bo'lishi bilan arab tiliga Qur'on orqali katta ta'sir ko'rsatildi va u muhim rasmiy tilga aylandi. Bu til arab dunyosida yagona til bo'lib qolsa-da, vaqt o'tishi bilan mintaqaviy dialektlar paydo bo'ldi.

2. Arab tilining asosiy dialekt guruhlari

Arab tili dialektlari bir necha asosiy guruhlarga bo'linadi, ular quyidagi hududiy mintaqalarga asoslangan:

- Mag'rib dialektlari: Shimoliy Afrikadagi Marokash, Jazoir, Tunis va Liviya hududlarida so'zlashiladi. Bu dialektlar berber, frantsuz va ispan tillarining ta'siri bilan shakllangan bo'lib, boshqa dialektlardan sezilarli farqlanadi.
- Mashriq dialektlari: Suriya, Livan, Falastin va Iordaniyada so'zlashiladigan lahjalar. Ushbu dialektlar bir-biriga nisbatan tushunarli bo'lib, arab dunyosida keng tarqalgan.
- Misr dialekti: Misrda so'zlashiladigan arab tili. Uning keng tarqalganligi sababli boshqa arab mamlakatlarida ham tushuniladi. Ushbu dialekt turk va kopt tillarining ta'siriga ega.
- Khaliji dialektlari: Fors ko'rfazi davlatlarida, jumladan, Saudiya Arabistoni, BAA va Quvaytda so'zlashiladigan dialektlar. Fors va hind tillarining ta'siri bu dialektlarda sezilarli.
- Yaman dialekti: Janubiy Arabistonda va Yaman hududida tarqalgan bo'lib, qadimiy arabcha unsurlarni saqlab qolgan.

3. Lingvistik farqlar va tushunish masalasi

Arab tili dialektlarining lingvistik farqlari bir-birini tushunishni qiyinlashtiradi. Masalan, Mag'rib dialekti bilan Mashriq dialekti orasidagi farqlar juda katta. Shu bilan birga, zamonaviy

standart arab tili rasmiy til sifatida umumiy muloqot vositasi sifatida qabul qilinadi, bu esa arab dunyosida tushunishni osonlashtiradi.

4. Dialektal farqlarga ta'sir qiluvchi omillar

- Geografik omillar: Arab mamlakatlarining keng geografik maydoni va tog', cho'l kabi tabiiy to'siqlar dialektal farqlarni shakllantirgan.

- Madaniy va tarixiy omillar: Arab tiliga ko'plab xorijiy tillar, masalan, frantsuz, ingliz, yunon va fors tillari ta'sir qilgan.

- Siyosiy omillar: Arab davlatlarining mustaqilligi va siyosiy chegaralari dialektlarning rivojlanishiga ta'sir ko'rsatgan.

Xulosa: Arab tilining dialektal xilma-xilligi uning boy tarixi va madaniyati haqida ko'p ma'lumot beradi. Dialektlarning xilma-xilligini o'rganish arab dunyosining lingvistik merosini chuqurroq tushunishga yordam beradi. Har bir dialekt arab tilining turli xil madaniy, tarixiy va lingvistik jihatlaridan hikoya qiladi. Shuningdek, zamonaviy arab tili arab dunyosida birlashma vositasi sifatida saqlanib qolmoqda, bu esa turli dialektal farqlarga qaramasdan umumiy aloqa vositasini ta'minlaydi.

References:

1. Holes, Clive.
2. Modern Arabic: Structures, Functions, and Varieties*. Georgetown University Press, 2004.
3. Versteegh, Kees. *The Arabic Language*. Edinburgh University Press, 2014.
4. Owens, Jonathan. *A Linguistic History of Arabic*. Oxford University Press, 2006.
5. Al-Wer, Enam. "Dialect Mixing and Linguistic Diversity in the Arab World". *Arab Linguistics*, 2011.
6. Muratovich, M. R., & Abdurahmonovich, Q. A. (2021). Children's and Girls' Community Learning and Raising Their Children's Community. *Academicia Globe*, 2(10), 92-98.
7. Watson, Janet C.E. *The Phonology and Morphology of Arabic*. Oxford University Press, 2007.